

Europeiska vänstern efter misslyckandet för Syriza och Podemos

Artiklar ur *Mediapart* oktober 2023

Översättning (från franska): Björn Erik Rosin

Innehåll

Introduktion	1
Spöket av det ”historiska nederlaget” plågar ännu den alternativa vänstern.....	1
<i>Syrizas</i> misslyckande ett tungt slag för hela den radikala vänstern i Europa.....	7

ENHEDSLISTEN

De ganska små nordiska vänsterpartierna *Enhedslisten* och *Rødt* tillhör de som klarat sig någorlunda under senare tid:

Danska *Enhedslisten* – *De Rød-Grønne* fick 5,1 % av rösterna i senaste Folketingsvalet 2022.

Norska *Rødt* gick kraftigt fram 2021 och fick då 4,7 % av rösterna i Stortingsvalet.

Introduktion

År 2002 regerade socialdemokraterna 13 av 15 nationer i EU. 20 år senare återstod bara 7, däribland Sverige och Spanien, och 2024 hade även dessa länder förlorat sina socialdemokratiska regeringar.

Och tillbakagången för partierna till vänster om socialdemokratin har också fortsatt, i synnerhet gället det de två partier som under 2010-talet hade stora framgångar: grekiska *Syriza* – som mer eller mindre bröt samman 2015, och spanska *Podemos* som tvingades kraftigt bakåt några år senare. Mer om detta, se artikelsamlingen [Europas vänster på reträtt - artiklar ur *Le Monde Diplomatique*](#), januari 2022

Tillbakagången för vänstern i allmänhet har fortfarande inte brutits och högervändningen ser heller inte ut att ha nått sin kulmen. Kriget i Ukraina har stärkt de konservativa borgerliga krafterna och bidragit till att motståndet mot militär upprustning och även Nato-anslutning till stor del försvunnit bland socialdemokratin i Sverige och Finland och även inom delar av den övriga vänstern (i synnerhet i Finland). Och i Sverige har gängkriminaliteten och i synnerhet de dödsskjutningar och sprängningar som drabbat även utomstående, stärkt de krafter som vill satsa mer på polis och repression och allt mindre på förebyggande insatser som socialtjänst, skola och sjukvård – även svenska socialdemokratin har trätt in på den vägen.

De följande två artiklarna tittar närmare på denna utveckling.

MF

Spöket av det "historiska nederlaget" plågar ännu den alternativa vänstern

Fabien Escalona, Romaric Godin

Mediapart, 17 oktober 2023

Vad återstår av vänstern till vänster om socialdemokratin snart tio år efter genombrotten för *Syriza* i Grekland och *Podemos* i Spanien? En dramatisk tillbakagång som Frankrike än så länge sluppit ifrån men som reser frågor om de strategier som valts och trovärdigheten hos de alternativ som skapats.

Är den radikala vänstern i Europa tillbaka på ruta ett? Inom loppet av en generation tycks denna politiska familj tillbaka där man började, vilket gör att de framgångar som också uppnåddes kan framstå som tveksamma.

För nära ett kvartssekel sedan rådde dystra stämningar. År 2000 väckte marxisten Perry Anderson en del uppståndelse när han i en ledarartikel i *New Left Review* talade om att vänstern åsamkats "ett historiskt nederlag" gentemot nyliberalismen. "Ingen kollektiv agent kapabel att tävla med kapitalet om makten syns till", skrev han för att sedan kort och gott slå fast att på det ideologiska området hade motståndet mot den rådande ordningen aldrig varit så svagt på flera sekler.

Redan då ansåg flera andra inom vänstern Andersons pessimism vara överdriven, som Gilbert Achcar, som påminde om Ernest Mandels irritation över de unga generationernas melankoli. "Vad skulle ni ha sagt om ni varit aktiva på 1930-talet då nazismen gick i par med Moskva-rättegångarna?"

Inom huvudfåran av statsvetenskapen hördes lika hårda omdömen. Den amerikanske statsvetaren Seymour M Lipset formulerade hypotesen om att vänstern i Europa var på väg att ”amerikaniseras”, dvs saknade ett samhälleligt alternativ för att i stället låta allt handla om en uppgörelse mellan ”kapitalistiska” partier lite till höger eller vänster om mittfåran..

Millennieskiftet hade ändå inte varit helt renons på motstånd, exempelvis i form av en dynamisk rörelse mot globaliseringen. Och flera partier inom den radikala vänstern genomgick en förnyelse som passerade under radarn men innehöll goda möjligheter. Men det skulle ändå dröja till konsekvenserna av krisen 2008, inledningen till en lång depression för kapitalismen, för att Perry Andersons svarta diagnos skulle se ut att bli dementerad.

Kampen mot åtstrammingspolitiken bidrog då till att väcka nytt liv i de samhälleliga protesterna i helt nya former på flera kontinenter som *Occupy*-rörelsen eller *Los Indignados*. Denna dynamik ledde på sina håll till spektakulära valframgångar och gav näring åt oerhört höga förväntningar på att en ny radikal vänster höll på att uppstå, en vänster som till och med hotade den gamla socialdemokrati som konverterat till nyliberalism och globalisering.

Mellan 2012 och 2017 skakades flera nationella politiska landskap om. Grekland kom först med sammanbrottet för *Pasok* (center-vänster) och uppgången för vänsterradikala *Syriza*. I Spanien kom ett blixtnabbt genombrott för *Podemos*, som var på vippen att uppnå målet med att ”överträffa” socialistpartiet. I Storbritannien tog Jeremy Corbyn, en outsider från vänsterflygeln i Labourpartiet, hem spelet i de interna primärvalen och bli vald till ny partiledare. Och i Frankrike ledde socialistpartiets kräftgång till uppkomsten av *La France Insoumise* (LFI) [Det okuvliga Frankrike].

Baksmällan

Men idag, 2023, tycks talet om ”stormbyarna från södra Europa” vara något som definitivt hör hemma i gårdagen. Mediernas huvudnyheter handlar inte längre om *Syriza* eller *Podemos* och de ledare som var synonyma med uppgången har lämnat scenen – i somras avgick Alexis Tsipras och för två år sedan lämnade Pablo Iglesias politiken.

Man får nästan granska europeisk politik med lupp för att känna till att det grekiska partiet, efter ett svidande valnederlag mot högern, precis valt en helt osannolik person till ny partiledare, en man som gjort sig förmögen inom storfinansen i USA. Eller att det spanska partiet, för gott tydligen bara en juniorpartner åt det socialistparti som åter blivit dominerande, inte sett något annat alternativ än att uppgå i en ny koalition vid namn Sumar.

Och norröver förlorade Jeremy Corbyn snart ledningen över Labourpartiet och hans arv är skingrat. I Tyskland, den viktigaste medlemsstaten inom EU, noterar den radikala vänstern i *Die Linke* sina sämsta resultat på femton år och är på randen att implodera. I Frankrike har LFI noterat en del framgångar, ”undantaget i en vänster med ena skuldran i mattan” för att tala med partiledaren Jean-Luc Mélenchon. Men just nu råder stora motsättningar inom valalliansen *Nupes* [alliansen mellan Mélenchons parti, socialistpartiet, kommunistpartiet och de gröna] och framtiden är i högsta grad oviss.

”Den optimism vi präglades av då gav inga resultat”, medger historikern Jean-Numa Ducange vid universitetet i Rouen och 2013 medförfattare till en bok om denna nya vänster. ”Vi trodde oss utgöra uppgångsfasen i en rörelse där krafter med bakgrund i socialdemokratin, nytänkande kommunistpartier och yttersta vänstern kunde samsas. Men idag finns inte något alternativ av det slag som började profilera sig för tio år sedan.”

Ändå går det inte att påstå att det kapitalistiska välståndet är tillbaka och att det skulle vara det som gjort den radikala vänstern anakronistisk. Skuldskrisen följdes av Covid och så var

inflationen här igen. De senaste femton åren har tillväxttakten i västländerna, och i synnerhet då i Europa, bara fortsatt att minska.

Visst går det att peka på att arbetslösheten minskat, men det åtföljs av ökat tryck på lönerna och försämrade arbetsvillkor. ”Sysselsättningsmiraklet” har inte lett till någon allmän tillfredsställelse. Jämfört med vågen av åtstramningar på 2010-talet har hushållens materiella situation inte förändrats så att det skulle omöjliggöra mobiliseringar mot ojämlikhet och prekära anställningsförhållanden.

Förutom komplexiteten i varje enskilt land måste andra hypoteser granskas.

Bakslag vid makten

Framför allt måste man beakta de olycksaliga erfarenheterna för *Syriza*, det enda parti inom den radikala vänstern som kommit till makten på egen hand. Sommaren 2015 kapitulerade den regering Alexis Tsipras ledde inför sina kreditgivare, trots att man i en folkomröstning fått stöd för att motsätta sig åtstramningarna. ”Det som hände innebar slutet för möjligheterna av en modell, eller snarare för att kunna utveckla någon mot-modell”, säger Gerassimos Moschonas, professor i statsvetenskap i Aten.

Syrizas resultat kan förvisso inte förklara alla de bedrävelser som man fått uppleva på andra håll. Men det har skapat osäkerhet beträffande trovärdigheten hos de partier som velat göra motstånd mot nyliberalismen och bana väg för en samhällsomvandling. Den i Grekland födde och uppväxte filosofen Stathis Kouvelakis har sagt, ”*Syriza* genomförde en hårdare politik än Emmanuel Macron, bl a med en pensionsreform som sänkte pensionsnivån med 30 procent och utökade antalet år man måste arbeta för att få bästa möjliga pension.”

Ett tecken på att en helomvändning av det slaget kan få något av effekten av ”brända jordens taktik” är att inget parti till vänster om *Syriza* har uppstått efter 2015. ”De attacker de folkliga klasserna råkat ut för innebär att om man inte har något alternativ att komma med kommer de heller inte att lyssna på dig”, säger Kouvelakis, tidigare medlem av den inre oppositionen i *Syriza*.

I Frankrike har LFI distanserat sig från Tsipras och talet om att vägra följa EU:s regler har där något större tyngd på grund av att Frankrike väger mer än Grekland i EU-sammanhang. ”Men det går att vända på argumentet”, invänder Jean-Numa Ducange. ”Man kan utgå från att den kapitalistiska eliten inte kommer att gå med på att Frankrike skulle bryta mot den rådande modellen. Vi är ett land med mäktiga multinationella företag och en stor rustningsindustri ... Och det finns en rad möjligheter bara under rådande förhållanden med ’borgerlig konstitutionalism’ till politiska blockeringar.”

Ett påpekande som ställer frågan om statens minskade betydelse i blyxtbelysning, en fråga som ju arbetarrörelsen ändå ägnat stor energi åt. Det finns gott om exempel på att kapitalistiska staters förmåga att agera självständigt blivit alltmer relativ, men ingen klar strategisk lärdom tycks ha dragits av detta.

I en intervju nyligen med *Mediapart* framhöll sociologen David Muhlmann att kritiken av att en stat, betraktad som neutral, hade dåliga ledare inte var samma som att vända upp och ner på en stat med en viss klasskaraktär. Och på ett akademiskt symposium varnade ekonomen Costas Lapavitsas nog så prosaiskt för att en avgörande utmaning för dagens vänster skulle kunna bli att förfoga över kompetent personal för att genomföra ett program med planering och kontroll av kapitalet.

Ny sorts nyliberalism

Den radikala vänsterns skamfilade trovärdighet, som inte förbättrats av någon av dess erfarenheter, har därmed bidragit till uppfattningen att det inte finns något alternativ. Och samtidigt har den nyliberala diskursen utvecklats och inkluderar numera att illusionen om någon ”lycklig globalisering” är borta efter att krisen 2008 smulat sönder alla sådana förhoppningar.

Det konservativa lägret har tagit till sig kritik av åtstramningspolitiken och i en del fall gått så långt att man anammat en diskurs som tillerkänner staten en större roll, emellanåt i form av ren nationalism. Boris Johnson i Storbritannien kom att inkarnera denna inriktning när han fullbordade Brexit. Pandemin påskyndade processen på europeisk nivå och gav nyliberala regeringar möjlighet, via formuleringar som ”kosta vad det kosta vill” [Emmanuel Macrons formulering om åtgärderna under pandemin, ö.a.], att framstå som skydd för arbetarna när det i själva verket handlade om subventioner till kapitalet och att slå vakt om den rådande samhällsordningen.

Denna nyliberalism, med statlig fernissa, har kallats ”Fordism av högerkaraktär”, och är något som måste tas på stort allvar. Den har gjort det möjligt att neutralisera den vänster-keynesianism som på 2010-talet var *a och o* för den radikala vänstern. Under lång tid vågade inte socialdemokratin sig på att åberopa sig på den, idag är betoningen av offentliga utgifter och en stark stat något som kan höras från nyliberala kretsar.

Visserligen har de redskapen omvandlats till verktyg för att hålla tillbaka löntagare och offentlig service, men förändringen tvingar vänstern att förändra sin diskurs för att inte riskera att ställas ”helt offside” på det ekonomiska planet.

Det enda rationella alternativet består i att betona vänsterns förmåga till samhällsomvandling i bemärkelsen att den står för ett radikalt brott med ett system som blivit samhälleligt och ekonomiskt skadligt. En hållning som skulle stämma överens med de nya idéer som förekommer i dagens kritiska tänkande. Men på kort sikt tycks möjligheterna till framgång små.

Först och främst på grund av det tidigare nämnda ”handikappet” i form av trovärdighet. och sedan på grund av att det konservativa lägret bemödar sig om att fokusera samhällsdebatten på ”kulturkrig” i form av polemik riktad mot minoriteter och de intellektuella kretsar som försvarar dem. För detta förfogar man över mäktigt stöd inom medierna, men också av en allmän opinion som inte ser vänstern som något ”tydligt alternativ” (i dess socialdemokratiska version) eller som går att anklaga för inkompetens och oralistiska idéer (i dess mer radikala version).

”Populismens” begränsningar

För att motverka detta skulle den radikala vänstern behöva en aktiv bas i massomfattning, lätt att nå, påverka och mobilisera på lång sikt. Men det är något den lider stor brist på efter decennier av nedmontering av arbetarrörelsen, samhällets omvandling till marknad och nyliberalismens ideologiska offensiv.

”Frågan ser annorlunda ut för de borgerliga partierna”, påpekar Jean-Numa Ducange. ”De behöver inte bry sig om någon förankring då de inte har några problem med att hitta personer som kan sköta den rådande ordningen.” Enligt statsvetaren Manuel Cervera-Marzal, verksam i Liège och författare till en bok om LFI, ”utgörs ändå grundproblemet av att partierna inom den radikala vänstern saknar förankring, lokalt och bland fackföreningar och andra delar av föreningslivet, bristen på förgreningar”.

Det är förklaringen till de strategier med sk ”populistisk” mobilisering som de partierna satsat på. Å ena sidan var 2010-talet gynnsamt för frågan om demokrati och att måla upp en enkel konflikt mellan härskande eliter och medborgare som kände sig berövade möjligheten att göra

sig gällande. Å andra sidan hade det som den klassiska vänstern stod för mist all attraktionskraft och perspektivet av en tillvaro i minoritet avtecknade sig när befolkningen väntade sig omedelbara svar på den kris de upplevde.

”Vänsterpopulisterna fick ägna sig åt att mobilisera djupt demobiliserade samhällen”, skriver Anton Jäger i *Jacobin*. Genvägen med en strategi ”ytterst vertikal och digitaliserad” var lätt att ta till i syfte att skapa breda valkoalitioner på kort tid. Med en trefaldig risk: att underhålla den rådande samhällsliga uppsplittringen, inte förse sig med några solida skyddsvallar i tider av tillbakagång i protestdynamiken och stå utan möjligheter att göra inbrytningar i väljargrupper utanför de sociologiska miljöer man redan fått fäste i.

”De populistiska revolterna på 2010-talet blev symboler för vad som skulle kunna betecknas som slutet för alla mellannivåer inom politiken”, säger filosofen Daniel Zamora Vargas, [det vill säga] ”man övergav de organisatoriska strukturer som påverkat politiken under ett sekel; partier, fackföreningar, massorganisationer. Och när den apati bland medborgarna som präglade 1990-talet var över ledde inte återkomsten av sociala och ideologiska strider till att några sådana verktyg återskapades.”

Och ”det är först och främst genom förankring bland de folkliga miljöer och de territorier vänstern ’förlorat’ som en politisk kraft kan ge känsla åt vad folk upplever, som när en fabrik läggs ner och miljöförstörelsen konsekvenser för hälsan”, sade statsvetaren Arthur Borriello i en intervju i fjol. Ur den aspekten är framgångarna för Arbetarpartiet i Belgien intressant, både mindre spektakulära än vad andra organisationer inom vänstern noterat men som kompenseras av ett både stort antal nya medlemmar och dessutom krävande medlemmar.

I Frankrike har LFI sedan länge kritiserats för att enbart vara inriktat på presidentval, på samma sätt som Podemos satsade på ett ”blixkrieg” i val. Manuel Cervera-Marzal säger att även om LFI utvecklats handlar det ändå om små framsteg då rörelsens ledande kärna främst varit inriktad på att låta grundaren få behålla kontrollen.

Osäker ideologisk bas

I sammanflödet mellan bristen på trovärdighet och avsaknaden av djup förankring i samhället hittar man också ett ofullgånget projekt hos dagens radikala vänster, även om något är i görningen kring det ”röda” i motståndet mot kapitalismen och det ”gröna” i den ekologiska inriktningen.

”Det var inte kvaliteten på dess program som en gång gav styrka och dynamik åt de röster som tillföll kommunisterna”, sade historikern Roger Martelli nyligen i en intervju här. ”Det var snarare dess allmänna betydelse, samhälleligt, politiskt, symboliskt, ideologiskt. Enligt Martelli är det där problemet ligger för närvarande och att det lett till att man övergett terrängen till känslor av förtrytelse och harm, vilket gjort att extremhögern kunnat fånga upp dem och inrikta sig på sina klassiska syndabocker.

Som sammanfattning i ett kollektivt arbete som står för ett uttömmande panorama över partierna inom den radikala vänstern i Europa framhåller statsvetarna Dan Keith och Luke March att vad gäller ”den ekonomiska omvandlingen är målen ofta vaga och insvepta i icke definierade begrepp. Bland dem som ser sig som socialister eller kommunister undviker de flesta att definiera vad de systemen skulle innebära eller hur man ska komma dit. Andra undviker alla direkta hänvisningar till detta.”

I brist på annat fokuserar kritiken av kapitalismen på kritik av ojämlikhet och sociala orättvisor, och stundtals på ekologiska mål, som man förväntar sig att de folkliga klasarna och den lägre medelklassen ska lystra till. Men den attityden innehåller två motsättningar.

Å ena sidan ekonomisk där omfördelningspolitiken innebär ökad tillväxt. Men den är inte i nuvarande läge förenlig med en omvandling av ekonomin i hållbar riktning. Vad som krävs är att lösa den besvärliga frågan om hur behoven ska definieras, men det är ofta något man föredrar att kringgå då den är riskfylld i politiska val.

Jakten på en politisk majoritet inom ramen för den liberala demokratin bortser å andra sidan från att det kapitalistiska produktionssättet också påverkar opinionsbildningen. Om många fortfarande är för jämlikhet är sannolikheten ändå liten för att det ”spontant” kommer att uppstå krav på att överskrida det kapitalistiska samhällets sätt att fungera, eftersom det lagt beslag på hur omvärlden uppfattas.

Ändå är det den sortens scenario som man måste utgå från om en samhällsomvandling ska bli av. Det kommer då att handla om behovet av ett djupgående ideologiskt och kulturellt arbete, som inte går att likställa med den logik som gäller i valkampanjer, och som ingår i ett annat tidsperspektiv och kräver andra former för agerande.

En politisk kraft som siktar på samhällsomvandling måste med nödvändighet basera sig på en ideologisk apparat, förvisso smidig och dialektisk men konsekvent. Dagens radikala vänster tycks i mycket hög grad lida brist på detta. Dess reflexer är fortfarande främst defensiva och den drar sig för att ta itu med konflikten mellan viljan att ta över statsmakten genom valseger och risken för att denna statsmakt kommer att kväva alla försök till samhällsförändring.

Och den internationella frågan?

Det drama som utspelas i Mellanöstern, och där LFI för närvarande får hård kritik för sina ställningstaganden, gör det till sist nödvändigt att ställa frågan om inte de internationella händelserna också utgör något av en bortaplan för den radikala vänstern.

Handikappen på det området kommer visserligen aldrig att vara lika mycket till förfång som de nära relationer kommunistpartierna förr hade med Sovjetunionen. Då gick det lätt för motståndarna att mobilisera rädslan för diktatur och varubrist för att minska deras legitimitet. Nu när motståndaren blivit berövad något så effektivt försöker man ändå regelbundet att hitta nya sätt att reducera vänsterns trovärdighet.

Det är orsaken till all kritik som ledningen för *Podemos* fått utstå för att släta över auktoritära tendenser hos olika regimer i Latinamerika. Det är också orsaken till talet om tolerans mot väpnat våld och som ledde till att Jeremy Corbyn ständigt var tvungen att förklara sin syn på konflikten på Nordirland. Och slutligen anklagelserna om oklar hållning till antisemitism och islamism efter polemiska uttalanden och ställningstaganden i konflikten Israel-Palestina. Även där blev Corbyn, precis som Jean-Luc Mélenchon, hårt pressad.

Den sortens attacker, framförda på en rad olika vis och i helt olika sammanhang, handlar ibland om desinformation och illvilja. Men i andra fall träffar de också rätt. ”Campismen” gör sig ofta hörd inom denna politiska familj precis som frestelsen att inte ta avstånd från den eller den personen eller något problematiskt uttalande, oavsett om det beror på att man vill visa sig solidarisk eller doktrinär stelbenthet.

Rent sociologiskt är det svårt att tillmäta den faktorn någon större betydelse för den radikala vänsterns problem. Ingen valrörelse av någon betydelse har handlat om sådana frågor och ingen seriös studie har gjort det möjligt att hitta belägg för att berörda partiers ställningstaganden i internationella frågor på något sätt skulle ha fungerat diskvalificerande. I synnerhet som komprometterande ståndpunkter heller inte saknas vare sig inom mittenpartier eller extremhögern.

Ändå är det tänkbart att den sortens polemik bidrar till att underminera den radikala vänsterns image. Och därmed faller polemiken i de frågorna inom ramen för den strategi med ”kulturkrig” som omtalats ovan.

Syrizas misslyckande ett tungt slag för hela den radikala vänstern i Europa

Fabien Escalona

Mediapart, 19 oktober 2023

Statsvetaren Gerassimos Moschonas är en av de främsta kännarna av vänstern i Europa. Han talar om det nya läget för socialdemokratiska partier, mindre och inte lika solida, och levererar en pessimistisk diagnos om framtiden för den radikala vänster, där han bl a pekar på de hinder EU utgör.

Den 24 september valdes en f d bankman till ledare för *Syriza*. En symbol som kan få marken att gunga, eftersom det handlar om det vänsterradikala grekiska parti som på 2010-talet gjorde anspråk på att stå emot den åtstramningskur EU beordrat. *Syriza* fick kapitulera och sedan återvända till oppositionen för att i år få en rejäl örfil i parlamentsvalet.

Hur ska det gå att förstå en sådan utveckling? Och i ett större perspektiv, vilka är orsakerna till den kollektiva baksmällan för en radikal vänster som för några år sedan tycktes på väg mot en ny vår och till och med kunna tävla med socialdemokratin om regeringsmakten? Och visar det som skett att socialdemokratin, den näst största politiska familjen i Europa, än en gång ger prov på sin förmåga att komma tillbaka eller fortsätter dess nedgång?

I en lång intervju ställer *Mediapart* sådana frågor till Gerassimos Moschonas, professor i jämförande statsvetenskap vid Panteion-universitetet i Aten. Han är författare till flera uppmärksammade böcker om europeisk socialdemokrati och de problem den europeiska integrationen orsakat vänstern.

Du har i årtal analyserat socialdemokratins och den radikala vänsterns utveckling. Vad den radikala vänstern beträffar är det bara att konstatera bakslagen för *Syriza* och *Podemos* i Spanien efter deras uppmärksammade genombrott mellan 2012 och 2014. Kan man säga att det rör sig om ett förlorat decennium?

Det går inte att förstå vad den radikala vänstern i sin helhet råkat ut för utan att peka på en avgörande händelse: när *Syriza* kom till makten 2015.

Det var då det största vänsterpartiet i landet, i ett Grekland som var epicentrum för den ekonomiska kris EU hamnat i. Genom sitt valresultat (36,34 procent) och 149 platser i parlamentet av totalt 300 hade *Syriza* överträffat de bästa resultaten någonsin för det italienska kommunistpartiet (PCI) och det franska (PCF), de båda viktigaste exemplen under efterkrigstiden i Västeuropa.

Men *Syriza* misslyckades. På grund av motståndet från EU:s institutioner, men också på grund av egna svagheter. Med en ledning som kännetecknades av en viss strategisk amatörmässighet. Dess ekonomiska program var snarast återhållsamt, men de styrande inom EU ville varken acceptera det eller förhandla på allvar om det. *Syriza* hamnade i en strid med den institution som går under namnet EU, men utan någon klar uppfattning om vad det handlade om.

Anser du att deras misslyckande också kan förklara andra misslyckanden i Europa?

Syrias misslyckande påverkade denna politiska familj över hela kontinenten. Om *Syriza* hade lyckas skulle dess systerpartier inom den radikala vänstern däremot ha haft ett exempel att peka på. Det som skedde innebar ”slutet för möjligheten till ett exempel” eller rent av slutet för tanken på något alternativ.

Det kan jämföras med vänsterunionen i Frankrike på 1980-talet, det viktigaste försöket i Europa att lyfta fram en form av socialdemokratisk vänster. Hade den lyckats hade det kunnat bli en modell för hela den tidens vänster i Europa.

Men misslyckandet för den, som kom i form av vändningen till en åtstramningspolitik i juni 1982, blev i stället en förebild i negativ bemärkelse. Därefter har nyliberaliseringen av socialdemokratin i Europa bara accelererat.

Det är också slående att efter bakslaget för *Syriza* har kritiken av EU varit mindre häftig, både från ledningen för socialdemokratin och från den radikala vänstern.

När *Syriza* kom till makten hördes också hård kritik mot EU inom vänstern. Med rätta för skuldtungda länder blev tvungna att införa en våldsamt åtstramning, som var ekonomiskt irrationell och i strid med vänsterns värderingar.

Om fallet Grekland blev så symboliskt berodde det på att krisen där nådde en intensitet och ett djup som inte liknade den i något annat medlemsland i EU, en kris jämförbar med den stora depressionen i USA 1929.

Och här visade EU sin styrka. Sakta men säkert, trots sina svagheter, blev det ett maskineri som inte gick att komma undan. Inte ens partierna inom extremhögern talar längre om att ta strid med organisationen. Och talet om utträde har ersatts av acceptans av ett status quo som - i varje fall för närvarande - tycks vara det enda som gäller.

Mer än någonsin godtas EU som den ram inom vilken medlemsstaterna bedriver sin politik. På vänsterkanten, bland de krafter som har något mer betydande stöd bland väljarna, är det numera bara Jean-Luc Mélenchon och hans parti som försvarar en mer stridbar attityd och strävar efter att ge större manöverutrymme för en eventuell vänsterregering, vilket skulle leda till en kraftmätning med EU:s institutioner.

Tillbaka till *Syriza*. Med 17,8 procent av rösterna i juni i år gick partiet sämre än när man hamnat i opposition 2019. Vad är förklaringen till detta, bakslaget var ju rejält redan då?

Tillbakagången i år beror på partiets sätt att agera i opposition. Ändå gav det möjligheter för *Syriza* att rätta till problemen med sin image. Erfarenheterna från tiden vid makten mellan 2015 och 2019 ledde till minskad popularitet och trovärdighet för partiet.

En ”strömning anti-*Syriza*” uppstod som kritiserade att partiet inte respekterat resultatet av folkomröstningen mot åtstramningspolitiken, svagheter politiskt kopplat till bristen på kompetenta personer och en stereotyp diskurs där man tenderade att svärta ner motståndaren.

Men *Syriza* kunde också notera framgångar i regeringsställning. Som det mycket viktiga avtalet om namnet på den forna jugoslaviska republiken Makedonien, att man i viss mån fick bukt med den extrema fattigdomen och liberala åtgärder på kulturens område.

Syrizas problem åren 2019-2023 var att man inte förmådde stå för någon professionell oppositionspolitik, avsaknaden av ett verkligt projekt och att man stod främmande för förväntningarna bland väljarna. Det grekiska samhället var demobiliserat efter uppsvinget 2015, besviket över svikna löften och framför allt utmattat av en mycket lång ekonomisk kris, och hade tagit till sig allt tal om att "en annan politik" var omöjlig till den grad att det nästan fått karaktären av en viss "normalitet".

Enligt min uppfattning beror inte *Syrizas* valnederlag 2023 på hur man skötte sig när man hade makten. *Syriza* har haft fyra år på sig att förnya sig, men tiden i opposition ledde i själva verket till självmord.

En del partier går på grund för att de är för radikala eller för försiktiga. *Syriza* är exempel på något annat: man lyckades förena en verbal radikalism med att inte ha något ambitiöst program för att förändra det grekiska samhället. Partiet kom att fjärma sig från såväl mitten som vänstern och förlorade på bägge håll.

En helt oväntad kandidat tog den 24 september hem den interna omröstningen om vem som skulle efterträda Alexis Tsipras som partiledare för *Syriza*. En 35-årig affärsman, Stefanos Kasselakis, som gjort sig en förmögenhet i USA. Vad ska man dra för slutsatser av det?

När man tvingar på ett primärval på en organisation utan stark inre organisation kan vad som helst inträffa. Och det gjorde det också. Detta märkliga scenario blev möjligt på grund av avsaknaden av någon autentisk inre struktur. Men man ska också ha klart för sig att en del av partiet som dittills stått bakom Tsipras, och som gjort hans ledarskap till sitt existensberättigande, nu gjorde det taktiska valet – och ganska cyniskt – att backa upp Stefanos Kasselakis kandidatur.

I den mån det går att teckna någon profil av honom står han nog framför allt för liberalism på det kulturella området. Enligt mina beräkningar går 70 procent av hans program ut på att öka effektiviteten hos staten och dess institutioner, öppenhet, ansvar och meritokrati. Hans populism, som inte är särskilt utvecklad, har inget att göra med de mer sofistikerade versionerna hos en Mélenchon eller *Podemos*.

Säkert är att *Syriza* slagit in på ett försök till stor omvandling. Den kommer att bestå av en rad olika faser: framgångar, kriser, och kanske kommer nyhetsflödet att domineras av dramatiska eller löjeväckande händelser. Det kommer att bli mycket svårt att få till stånd någon stabilisering.

I Frankrike blev valen 2022 en framgång för LFI [*La France Insoumise* - det okuvliga Frankrike]. Hur ser situationen ut annars för den radikala vänstern i Europa?

Vi har att göra med en familj med flera ansikten. Med en kommunistisk del som försöker slå vakt om sin tradition, med en annan kommunistisk del som försöker anpassa sig till sovjetblockets sammanbrott och en "ny" del med grupperingar som Vänsterblocket i Portugal, *Podemos* i Spanien, *Syriza* i Grekland eller LFI i Frankrike.

LFI utmärker sig genom en inte särskilt strukturerad organisation och fokuseringen på sin ledare, i motsats till mer klassiska vänsterpartier som Blocket i Portugal eller *Syriza* med aktiva medlemmar eller organiserade tendenser i de egna leden. Ett tag ägnade sig för övrigt Mélenchon åt ett populistiskt språkbruk som inte hörts av på andra håll, möjligen med

undantag för *Podemos*. Och programmatiskt är LFI kanske också lite mer radikalt än de andra medlemmarna av denna politiska familj.

”Vi är trängda mot väggen i hela Europa”, konstaterade Jean-Luc Mélenchon 2021. Hur ska man förklara att det går så dåligt för det mesta av den radikala vänstern?

Det finns flera orsaker. Då de politiska systemen nationellt för närvarande är mycket uppsplittrade ingår den radikala vänstern ofta i olika regeringskoalitioner. Och samarbetet där har inte på något avgörande sätt förändrat regeringarnas sätt att agera, vilket inte leder till någon dynamik i valsammanhang.

Mer allmänt utgör EU inte någon gynnsam ram för en radikal politik. Det finns inget utrymme för verkliga alternativ i en polycentrisk skapelse med tjugosju medlemmar där kompromissan- det är kung.

Detta system lutar i grunden ”mot mitten”, och motsätter sig all tänkbar perifer radikalism. Enda manöverutrymme kan återfinnas inom vissa sektorer, men inte i form av aktiva medborgare.

Som jag ser det är därmed möjligheterna minimala de närmaste tio-tjugo åren för att någon radikal vänster ska segra inom EU. Och möjligheterna till utträde har inte undersökts på allvar, eftersom de innebär risk för marginalisering bland väljarna. Just nu är varken EU- vänlighet eller motstånd mot EU något som verkligen ser ut att kunna gynna vänstern i *valsammanhang*.

Allmänt sett kan de radikala vänsterpartier som nått mest framgångar det senaste decenniet betecknas som ”neo-reformistiska”, som LFI. De partierna tenderar att fungera som en sorts vänstersocialdemokrater, utan att ha den organisatoriska strukturen, de banden till fack- föreningarna och det manöverutrymme som socialdemokratin förfogade över efter andra världskriget.

Ja, och socialdemokratin är sedan länge på tillbakagång bland väljarna, men hur har det sett ut de allra senaste åren? Så fort man segrar i ett val eller klarar av att hålla samma nivå börjar det talas om ”nu är något nytt på gång” ...

Tendensen till minskat väljarstöd är något som gäller nästan överallt och förstärks decennium efter decennium och fördjupas med tiden. Jämfört med 1950- och 1960-talet har väljarstödet minskat med drygt en tredjedel för socialdemokratin. De olika partierna har förändrats, blivit mindre och mindre solida. Sedan början av 2000-talet kan man konstatera att nedgången accelererat och att detta accentuerats ytterligare mellan 2010 och 2023.

I 24 länder i Europa är genomsnittet för socialdemokratin sedan 2010 22,67 procent, och där är inte de senaste valen inräknade. Och genomsnittet för de allra senaste valen ligger på 18,8 procent. Givetvis har socialdemokratin vunnit här och där. Men den viktigaste tendensen pekar nedåt. Det är numera bara i Portugal (41,4 procent 2022) och på Malta (55,1 procent 2022) som socialdemokratin kan visa några utmärkta resultat.

Det finns några spektakulära exempel på valmässiga sammanbrott och som brukar kallas ”pasokifiering” på grund av vad grekiska *Pasok* råkat ut för efter att ha återkommit till makten 2009. Men utvecklingen ser ju också olika ut. Nedgången har drabbat helt olika partier som det franska socialistpartiet och PVDA i Nederländerna, medan det inte sett ut så för andra partier i Sydeuropa?

Inom ramen av allmän tillbakagång för en del partier är inte totalt sammanbrott något helt ”onormalt”. Inte heller är det förvånande att socialistpartierna i Spanien och Portugal klarat av att hålla ställningarna. Det går inte att jämföra med *Pasok* i och med att den ekonomiska

krisen i Grekland var så mycket svårare. Den våldsamma åtstramningspolitik kreditgivarna påtvungade Grekland var utan motstycke och inget som synt till på annat håll. Och huvuddelen av minskningen av BNP skedde under den regering som leddes av Giorgos Papandreou [ledare för *Pasok*].

Det finns emellertid något gemensamt hos de partier som fallit ihop. I en viktig historisk studie har forskaren Stefano Bartolini sett en skillnad mellan de länder där klassklyftorna varit betydelsefulla, där arbetarrörelsen varit stark och de länder där de klyftorna lett till en "under-mobilisering".

Inom den första gruppen hittar vi länder som Sverige, Danmark, Österrike och Norge. I den andra gruppen länder som Frankrike, Nederländerna och Italien. Vi får inte glömma att Italien var det första land där socialistpartiet föll ihop 1994. Och till den listan får vi också räkna Grekland och därmed *Pasok*.

De länder som upplevt en "pasokifiering" präglas historiskt av "under-mobiliserade" klassmotsättningar. Man kan ställa hypotesen att det gemensamma för de länderna är en viss strukturell sårbarhet, vilket givetvis inte räcker som förklaring till sönderfall men är en intressant utgångspunkt för förståelsen av det.

Dina siffror tyder i varje fall på att socialdemokratins nedgång både har att göra med strukturella förändringar på lång sikt och besvikelsen på kort sikt med de socialdemokratiska ledningarnas agerande.

Oavsett de skillnader som kan föreligga mellan olika socialdemokratiska partier, mer till vänster eller höger på det ekonomiska området, mer eller mindre liberala i kulturella frågor, har ingen sluppit undan att se stödet minska.

Sedan 1970-talet är det känt att den minskade sysselsättningen inom industrin reducerat potentialen för socialdemokratien. Men partier anpassar sig och förnyar sig utifrån sådana förändringar. Socialdemokratins styrka har alltid bestått i att man förmått anpassa sig till nya situationer. Problemet nu är att de minskade ramar som globaliseringen och den europeiska integrationen inneburit krympt utrymmet för den sortens anpassning.

Vi står inför en gigantisk motsättning. Å ena sidan har socialdemokratien drastiskt fått se sin strategiska flexibilitet reducerad. Å andra sida är dess organisatoriska strukturer mer flexibla än någonsin. Ledningarnas ställning har stärkts genom att vara mycket mindre beroende än tidigare av betydelsen av fackföreningar, medlemsbasen eller de stora ideologierna.

Tidigare sammanföll de stora förändringarna av socialdemokratins identitet med de stora kriserna för kapitalismen. Sedan 2008 gäller inte detta längre. Vad beror det på?

Det stämmer att efter att ha bildats i slutet av 1800-talet hittade socialdemokratien nya vägar på 1930-talet som reaktion på den stora depressionen och fascismens uppgång. Men något liknande har inte förekommit efter "den stora recessionen" 2008. En del av mina kollegor bland statsvetarna ser en vänsterkurs programmatiskt, men den har knappast synt till i den politik som förts.

Omedelbart efter krisen 2008 visade de härskande eliterna, även nyliberalerna, att de lärt sig läxan från 1930-talet. Man reagerade i expansiv riktning och tillämpade en keynesianism av akut karaktär, dvs utan någon ambition till omfördelning.

I nästa skede återföll emellertid samma elit i en åtstramningslogik. EU behandlade sina mest skuldtyngda medlemsländer som "främlingar" och glömde i ett nafs lärdomarna från 1930-talet. Det öppnade möjligheterna till en annan politik och PSE, de socialistiska partierna inom

EU, antog för övrigt en ny agenda, där det talades om ”åter-socialdemokratisering” av övernationell karaktär.

Problemet är att medlemmarna av PSE valde att följa sin politik på hemmaplan, enligt en strikt nationell logik, och kom att enas med sina motståndare till höger om en logik som gick ut på budgetmässig åtstramning. Det beslutet gjorde att socialdemokraterna hamnade på status quo.

Nu återstår en grym fråga: om socialdemokratin inte lyckats förnya sig i den kontexten, vad behövs då för att den ska komma över sin programmatiska stagnation?

Socialdemokratin har i själva verket tappat greppet om det som varit centralt: modernisering av kapitalismen, att förse globaliseringen med en politisk ram, kunna ge EU en ny inriktning, minska ojämlikhet och förse de sämst ställda med respekt för ekonomin och en moralisk bas. Oförmågan att vara en identitär pol inom systemet med nationella partier har också medfört en oförmåga att utgöra en lika stark pol bland väljarna som i det förflutna.

Lästips

Francine Mestrum: [Den europeiska vänsterns framtid](#) (augusti 2018)

[Europas vänster på reträtt - artiklar ur *Le Monde Diplomatique*](#) (januari 2022)

Bakgrund:

Podemos

[Den europeiska vänsterpopulismen – exemplet Podemos](#) (artikelsamling hösten 2015)

[Podemos under press](#) (december 2017)

Syriza

Perry Anderson: [Det grekiska fiaskot](#) (juli 2015)

[Intervju om SYRIZA:s kapitulation.](#)

[Vänsterpress om Podemos och Spanien – april 2019.](#)